

VÉGHSEŐ TAMÁS

**A BAZILITA KULCZICKY PORPHYRIUS
MUNKÁCSI HELYNŐK NÉGY LEVELE KOLLONICH LIPÓT
BÍBOROSHOZ 1688-BÓL
(FORRÁSKÖZLÉS)**

TARTALOM: 1. Bevezetés; 2. Kulczicky a munkácsi egyházmegyében; 3. Kulczicky levelei Kollonich Lipóthoz; 1/ Az első levél; 2/ A második levél; 3/ A harmadik levél; 4/ A negyedik levél; 4. Összegzés. Források.

1. Bevezetés

A munkácsi egyházmegye történetében a Parthén Péter püspök halála (1664) és a De Camelis püspök (1689) kinevezése közötti huszonöt év súlyos problémákkal terhelt időszak volt. A püspöki szék betöltésének joga fölött folyó vita azt eredményezte, hogy az egyházmegyében egyszerre több, különböző felhatalmazásokkal rendelkező kormányzó vagy vikárius működött, gyakran egymással versengve.

Az események rekonstruálását a rendelkezésére álló források alapján Hodinka Antal végezte el,¹ aki maga is szembesült azzal a problémával, hogy a forrásanyag hiányosságai miatt számos kérdés maradt megválaszolatlanul. Az alábbiakban a Lengyelországból a munkácsi egyházmegyébe érkező bazilita szerzetes, Kulczicky Porphyrius² négy levelét mutatom be, melyeket 1688-ban Kollonich Lipót bíboroshoz írt. A leveleket a Prímási Levéltár őrizte meg.³ Az iratokat Hodinka Okmánytárában nem közli, monográfiájában pedig nem utal rájuk.

¹ HODINKA, A., *A munkácsi görög-katolikus püspökség története*, Budapest 1909. (A továbbiakban: Hodinka Tört.), 378-423.

² Nevét az autográf leveleken szereplő írásmód szerint közlöm.

³ Jelzetük: PL Arch. Eccl. Vet. Classis X 56. 51. cs. fol. 184-187.; PL Arch. eccl. vet. Classis X 56. 51. cs. 188-189.; PL Arch. Eccl. Vet. Classis X 56. 51. cs. fol. 180-183.; PL Arch. Eccl. Vet. Classis X 56. 51. cs. fol. 176-179.

2. Kulczicky a munkácsi egyházmegyében

Kulczicky Porphyrius neve 1683-ban bukkan fel a munkácsi egyházmegye betöltésével kapcsolatban. Sobieski János lengyel király 1686. május 18-án kelt levelében arra kéri Lipót császárt, hogy erősítse meg Kulczicky három évvel korábban – éppen az ő javaslatára – már megtörtént kinevezését a munkácsi püspöki székre. A lengyel király utal arra, hogy csak a háborús események miatt nem kerülhetett sor a székhely tényleges elfoglalására.⁴ Ezt megelőzően, 1685 januárjában két főméltóság, Stanisław Herakliusz Lubomirski herceg, a lengyel királyság főmarsallja és Martin Ogynsky, litván főkancellár ajánlották Lipót császár kegyeibe a bazilita szerzetest.⁵ Mindketten azzal érvelnek, hogy a szintén Lengyelországból a munkácsi székre pályázó, de Bécsben elutasításra talált Joannes Malachowski lemondott a püspökségről. Méltó utódnak tartják a nagyműveltségű és világlátott Kulczickyt, aki sokat tehetne az unió megerősítéséért. Lipót császár lengyel diplomatája, Jan Krzysztof Zierowski,⁶ 1686 májusában szintén támogatásáról biztosította Kulczickyt.⁷

Az előkelő ajánlólevelek ellenére Kulczicky kinevezése és felszentelése elmaradt.⁸ Ahogyan azt Hodinka Antal kimutatta, a bécsi udvarnak nem állt érdekében a Lengyelországból érkező jelöltek támogatása, mivel ez azzal a veszéllyel járt, hogy a munkácsi püspökség a kijevi metropolita joghatósága alá kerül.⁹ Ugyanakkor az udvarnak számolnia kellett azzal a ténnyel is, hogy a királyság területén belül nem fognak elfogadható püspökjelöltet találni. Ezért próbálkozott Kollonich

⁴ HODINKA, A., *A munkácsi görög szertartású püspökség okmánytára, 1458-1715*, Ungvár 1911. (A továbbiakban: Hodinka Okm.), 218. sz. irat.

⁵ Hodinka Okm. 210. és 211. sz. irat.

⁶ GEBEL, S., „Az orosz-török béketárgyalások Karlócán és Konstantinápolyban (1699-1700)”, in *Aetas* 1 (2002) 104-119.

⁷ Hodinka Okm. 217.

⁸ Welykyj – további forrásmegjelölés nélkül – megjegyzi, hogy Kulcsicky püspökjelöltségében szerepet játszott az is, hogy családja Bécs 1683-as ostrománál jelentős érdemekeket szerzett: Welykyj, A. G. (edidit), *Litterae episcoporum historiam Ucrainae illustrantes (1600-1900)*, vol. III. 1665-1690, Romae 1974. Analecta OSBM, Series II, Sectio III. Documenta Romana Ecclesiae Catholicae in terris Ucrainae et Bielarusjiae. Epistolae metropolitaram, archiepiscoporum et episcoporum, (collegerunt Welykyj, A. G. – Pidrutchnyj, P. B.), 147.

⁹ Hodinka Tört. 397.

görög származású püspökökkel:¹⁰ először Theophanes Maurocordato érsekkel, majd pedig ennek kudarca után a Kulczicky vetélytársaként felbukkanó Rafael érsekkel, aki 1687 végén kapta kinevezését, de 1688 őszén már vissza is hívták Bécsbe. Maga Kulczicky, aki Rafael általános helynöke volt, számol be erről 1688. november 10-én Benkovich Ágoston váradí püspöknek írt levelében, nem említve a visszahívás konkrét okát.¹¹

A görög érsek távozása nem nyitotta meg az utat Kulczicky előtt. Kollonich továbbra is görög származású püspököt szeretett volna látni a munkácsi egyházmegye élén. Választása 1689-ben a Rómában élő egykori misszionáriusra, Johannes Josephus De Camelisre esett. A két előző sikertelen kísérlet után De Camelis beváltotta a hozzáfűzött reményeket. 1690 tavaszától 1706-ban bekövetkezett haláláig kitartóan fáradozott a zilált állapotok felszámolásán és az unió helyzetének megszilárdításán. Az egyházmegye átvételekor még számított Kulczicky közreműködésére. 1690. április 22-én kelt, Kollonich Lipót bíborshoz intézett levelében említést tesz Kulczickyról is, akivel az egyházmegyébe érkeve találkozott. Az újonnan kinevezett munkácsi püspök az egyházmegye helyzetét kiválóan ismerő Benkovich Ágoston váradí püspök információira hagyatkozott, aki dicsérte Kulczickyt műveltsége, megkérdőjelezhetetlen katolicitása és buzgótsága miatt. Egyetlen hibájaként Benkovich Kulczicky heves „lengyeles” vérmérsékletét róta fel, ami leginkább akkor vált fékezhetetlenné, amikor alkoholt fogyasztott. De Camelis ennek ellenére úgy gondolta, hogy kezelni tudja majd Kulczickyt, aki nagy hasznára lehet nyelvismerete és a helyi szokásokban való jártassága miatt. Kérte Kollonich-ot, hogy azt a havi járandóságot, amit eddig kapott, a jövőben is biztosítsa számára.¹²

A kinevezés elmaradása fájdalmasan érinthette Kulczickyt. A már említett levelében kifejezetten kérte Benkovich Ágoston váradí püspököt, aki leleszi prépostként a görög katolikusok ügyeiben leginkább jártas latin főpapnak számított és Kollonich bizalmasa volt, hogy Rafael érsek Bécsbe történő visszahívása után őt javasolja kinevezésre a

¹⁰ A görög püspökökről újabban: BAÁN, I., „Greek-speaking hierarchs on a ruthenian see: the diocese of Munkács (Mukačeve) in the Subcarpathian region at the end of the 17th century”, in Brogi Bercoff, G. – Lami, G. (edited by), *Ukraine's re-integration into Europe: a historical, historiographical and political urgent issue*, Alessandria 2005, 97-107.

¹¹ Hodinka Okm. 228. sz. irat.

¹² A levél szövege: Hodinka Okm. 241. számú irat, valamint Welykyj, *Litterae episcoporum* (8. l.áb.), 311-313.

munkácsi püspökség élére. Ennek ellenére Benkovich Lipniczki János Jeromost pártfogolta, aki 1681 óta Szelepchényi György esztergomi érsek megbízásából az egyházmegye északi területein működött gyakorlatilag helynökként.¹³ De Camelis megérkezése után Kulczicky valószínűleg hamar belátta, hogy számára a munkácsi püspöki szék elérhetetlen. Néhány hónappal később (1690. június 3-án) ugyanis Joannes Malachowski przemysl-i püspök a Propaganda Kongregációnak írott levelében már arról számol be, hogy a varsói internuncius által kérte Kulczicky, akit bírósági helynökének nevez, koadjutori kinevezését az egyházmegyéjében.¹⁴ Pelesz szerint a Winnickij püspökkel szemben tehetetlen Malachowski át is adta az egyházmegye vezetését Kulczickynek és a lengyel királyi udvarba vonult vissza.¹⁵ Úgy tűnik tehát, hogy De Camelis beiktatása után nem sokkal Kulczicky elhagyta az egyházmegyét.

1694-ben Innocentius Winnickij przemysl-i püspök a Propaganda Kongregációnak írt levelében megemlíti, hogy elődje, Joannes Malachowski idejében Kulczicky az egyházmegye bírósági helynöke volt.¹⁶ Nem világos, hogy meddig maradhatott a przemysl-i egyházmegyejében. 1702-ben végre püspöki kinevezést kapott: 1716-ban bekövetkezett haláláig a pinszk-turov-i egyházmegye püspöke volt,¹⁷ 1708-1709-ben pedig az üresedésben lévő polocki egyházmegyét is kormányozta.¹⁸

3. Kulczicky levelei Kollonich Lipóthoz

Kulczicky munkácsi működésével kapcsolatban Hodinka két dokumentumot közöl. Az első 1688. június 15-én kelt és annak a Szat-

¹³ Hodinka Tört. 405.

¹⁴ Welykyj, *Litterae episcoporum* (8. láb.), 319.

¹⁵ PELESZ, J., *Geschichte der Union der ruthenischen Kirche mit Rom*, 2 vol., Wien 1878-1880., vol. II., 347. Hodinka tévesen értelmezi Pelesz sorait, mivel egyértelmű, hogy nem a munkácsi egyházmegye kormányzását adta át Kulcsiczkynek, hanem a przemysl-i egyházmegye irányítását. Hodinka Tört. 393. lábjegyzet.

¹⁶ Welykyj, *Litterae episcoporum* (8. láb.), 147.

¹⁷ PELESZ, II., 329.

¹⁸ Welykyj, A. G. (edidit), *Litterae episcoporum historiam Ucrainae illustrantes (1600-1900)*, vol. V. 1711-1740, Romae 1974. Analecta OSBM, Series II, Sectio III. Documenta Romana Ecclesiae Catholicae in terris Ucrainae et Bielarusjae. Epistolae metropolitanarum, archiepiscoporum et episcoporum, (collegerunt Welykyj, A. G. – Pidrutchnyj, P. B.), 137.

máron lefolytatott vizsgálatnak a jegyzőkönyve, melyet Monasztelli Demeter főesperes ügyében folytatott le a Rafael érsek vezetésével kivonult bizottság.¹⁹ A második irat – Kulczicky Benkovich-hoz írott levele – 1688. november 10-én Munkácson kelt.

A most bemutatásra kerülő négy levél a köztes időszakban került megfogalmazásra: június 29-én, július 6-án, július 16-án és szeptember 6-án. Az első három levelet Kulczicky még Szatmáron írta, a negyediket már Munkácson. Mind a négy levél címzettje Kollonich Lipót bíboros, akit Kulczicky szinte heti rendszerességgel kívánt tájékoztatni az eseményekről. A harmadik és a negyedik levél között eltelt hosszabb időszak azzal magyarázható, hogy a Munkácsra való visszatérése után Kulczicky heteken át súlyos betegséggel küszködött.

1/ Az első levél

Kulczicky a Monasztelli főesperessel szemben lefolytatott vizsgálat után két héttel még mindig Szatmáron tartózkodva fogalmazza meg első levelét. Előrebocsátja, hogy még soha életében nem volt ilyen kétségbeesett és reménytelen helyzetben. Ez visszatérő motívum leveleiben, s az egyházmegyében uralkodó zűrzavaros állapotokat tükrözi. Egyrészt a munkácsi kolostorban székelő Methodius, akit Kulczicky következetesen csak álpüspöknek (pseudoepiscopus) nevez, cselszövései, másrészt pedig a görög érsek példátlan durvasága keserítik meg életét. Alighogy elindultak Munkácsról Szatmárra Methodius azonnal lázítani kezdte Rafael érsek és ellene a papságot, nem kis kárt okozva. Methodius álnoksága nagy csalódást jelentett Kulczickynek. Benkovich püspök tanácsára és csupán jóindulatból hagyták meg a kolostorban, mivel úgy tűnt, hogy elfogadja az uniót. Az események tükrében Kulczicky számára világossá vált, hogy ez csak színjáték volt. A papság egy jelentős részét elbizonytalanította, s magát Monasztellit is megtévesztette. A főesperes viszont felismerte, hogy Methodius „ragadozó farkas”, aki veszélyt jelent Krisztus nyájára és megszakította vele a kapcsolatot. Talán még Methodiusnál is nagyobb csalódást okozott Rafael érsek, akiről Kulczicky súlyosan elmarasztaló ítéletet fogalmaz meg. A vizsgálat kezdetén Monasztelli főesperest két napon át zsarolta és fenyegette, hogy az két lovat vagy száz aranyat ajándékozzon neki. Mivel Kulczicky ez

¹⁹ Hodinka Okm. 225. sz. irat. A bizottság tisztázta a főesperest az ellen felhozott vádak alól.

ellen felemelte szavát, magára haragította az érseket, aki attól kezdve minden alkalmat megragadott arra, hogy kifejezze iránta érzett gyűlöletét és megalázza őt a papság előtt. Monasztelli főesperes ezeknek szemtanúja volt. A nézeteltérések és a megaláztatások ellenére Kulczicky lelkiismeretesen kivette részét a vizsgálatból, mivel azt tapasztalta, hogy rajta kívül a jelenlévők közül senkinek sincs gyakorlata a hasonló eljárásokban. Levele végén ígéretet tesz arra, hogy minden megpróbáltatás ellenére kitart küldetésében. Azt kéri a bíborostól, hogy tekintélyét latba vetve szabadítsa meg a sokat szenvedett egyházmegyét a külső és belső zavaroktól.

2/ A második levél

Egy héttel később Kulczicky újabb levelet írt Kollonich bíborosnak, melyet teljes egészében Rafael érsek általa botrányosnak ítélt joggyakorlatának szentel. Egy házassági ügyet ugyanis a görög érsek negyven forint ellenében az érdekeltek kívánsága szerint rendezett, figyelmen kívül hagyva az egyházi törvényeket. Ez annyira felháborította Kulczickyt, hogy azonnal a bíboroshoz fordult tanúként idézve Károlyi László grófot, mivel az ő jobbágyai fordultak az érsekhez. Kihangsúlyozza, hogy ő csak utólag szerzett tudomást a botrányos ítéletről. Ismételtén kéri a bíborost, hogy az ilyen és hasonló botrányoktól sújtott egyházmegyét karolja fel, s buzgó és önzetlen munkások által az igaz hit fényére és a keresztény erkölcsök tisztaságára vezesse el. Önmagát nyilvánvalóan ez utóbbiak közé sorolja.

3/ A harmadik levél

Újabb tíz nap elteltével Kulczicky ismét tollat ragad és válogatott jelzőkkel utal Rafael érsek viselt dolgaira, akit immáron javíthatatlannak tart. Megjegyzi, hogy európai utazásai során nem találkozott az érsekhez még csak hasonlítható személlyel. A bíboros rendelkezéseit megveti, hatalmával visszaél, a helynök kiiktatásán fáradozik, a latin teológiai és egyházi jogi könyveket, melyeket Kulczicky mindennél többre tart, elveti, azt állítván, hogy ő nem latin, hanem görög módra kívánja az ügyeket intézni. Ez utóbbit Kulczicky már azért is veszélyesnek tartja, mivel tapasztalata szerint – és ezt minden értelmes ember beláthatja – a görög egyház teológiai irodalma össze sem hasonlítható a latin egyház kincsestárával. Míg a görög egyház „elszáradt ág”, addig a latin egyház

„kimeríthetetlen óceán”. Kulczicky utal Rafael érsek esetleges elmeza-
varára és tudni véli, hogy római tartózkodása alatt is szoros őrizetben
megláncolva tartották fogva, majd pedig a tengeri kalandorok életét élte.
Mindezeket Kulczicky természetesen a lelkek üdvössége miatt írja meg a
bíborosnak. Állításait Monasztelli igazolhatja, aki maga sem győz cso-
dálkozni mindazon, amit Rafael érsektől lát és hall. Elkerülhetetlen tehát
az, hogy az érseket valaki más váltsa fel. Kulczicky javaslatot is tesz a
kiválasztás szempontjaira: az új főpásztor legyen tanult, jó erkölcsű
katolikus, a jezsuita atyák neveltje, a szláv nyelvekben jártas és a bazilita
rend tagja. Ebben a jellemzésben Kollonich természetesen ráismerhetett
Kulczickyra... A helynök szerint Rafael érseket vissza kellene küldeni
Rómába, vagy elküldeni Havasalföldre, vagy bárhová máshová, csak a
munkácsi egyházmegyétől minél távolabb.

Levelének utolsó részében beszámol a Monasztelli főesperes
ügyében lefolytatott vizsgálat szerencsés kimeneteléről. A vádak alól
tisztázott főesperesről Kulczicky nagyon jó véleményt fogalmaz meg:
sokat tesz a szent unió ügyéért és gondja van az egyházfegyelem megtar-
tására.

4/ A negyedik levél

Az időrendben utolsó levelet Kulczicky szeptember 6-án írta
Kollonich bíborosnak. A Munkácsra történő visszaérkezése után súlyos
betegség döntötte le lábáról. Ötször érezte úgy, hogy elérkezett halálának
pillanata, de a Boldogságos Szűz közbenjárására újra és újra sikerült
összeszednie magát. Betegségének leírása után áttér Methodius püspök
viselt dolgaira. Amint az „álpüspök” tudomást szerzett a helynök beteg-
ségéről, megjelent öt lovassal és egy aposztata szerzetessel. Ez utóbbi
nevét Kulczicky nem árulja el, de valószínűsíthető, hogy Kaminszki
Petroniusról van szó, kiről a Benkovich-nak november 10-én írott leve-
lében beszámol.²⁰ Kulczicky kezdetben azt hitte, hogy udvariassági láto-
gatásról van szó, de hamarosan világossá vált számára, hogy ellenfelei
gyengeségét kívánják kihasználni. A Methodius által leitatott aposztata
szerzetes válogatott rágalmakkal illette a helynököt, s vakmerőségében
odáig ment, hogy a Kollonich által küldött utasításokat (sanctam
dispositionem) széttépte. Ellenfelei túllóttek célon: saját maga gyalázását
még elviselte volna, de azt nem tűrhette, hogy a bíborost ily módon meg-

²⁰ Hodinka Okm. 228. sz. irat.

sértsék. A Boldogságos Szűz segítségével felkelt betegágyából, s embe-
reit arra utasította, hogy fogják el a vakmerő szerzetest. Két hétig tartotta
őrizetben. Az álpüspök ezt látva megértette, hogy elszámolta magát és
félelmében elhagyta a kolostort. Csak Isten tudja – teszi hozzá Kulczicky
– milyen szándékai lettek volna, ha nem talál a helynök ellenállására. A
magára hagyott aposztata szerzetes mindent megígért szabadulása érde-
kében. Megszánva őt, Kulczicky szabadon engedte, de az szinte rögtön
csatlakozott az „álpüspökhöz”, akivel együtt újabb zavarokat keltettek.
A helynök szükségesnek tartja a bíboros intézkedését az ügyben.

Levelének utolsó részében Rafael érsekről is ír. Pozitívumot
ugyan ez alkalommal sem tud róla feljegyezni, mégis szembetűnő, hogy
a „Reverendissimus Archiepiscopus Galatensis” kifejezést használja.
Ilyen tiszteletteljes megszólítás a korábbi leveleiben nem fordult elő: a
súlyosan elmarasztaló jelzők mellett többnyire az „Archiepiscopus
Graecus” megjelölés szerepel. Ezúttal viszont a negatív jelzők is elma-
radnak. Ennek oka valószínűleg az lehet, hogy Kollonich a helynök
leveleire adott – egyelőre ismeretlen, de Kulczicky által említett – vála-
szában augusztusban még kiállt Rafael érsek mellett. Ezt látva Kulczicky
ugyan változtatott a hangnemen, de célkitűzésein már nem. A legna-
gyobb tisztelet mellett is fontosnak tartja megemlíteni, hogy az érsek a
rablóktól való félelmében nem tért vissza székhelyére, hanem a bizton-
ságosabbnak ítélt Szatmáron maradt. Kulczicky viszont az egyházmegye
és az unió érdekeit a saját személyes biztonságánál is fontosabbnak tart-
ja. Ha ő nem tartózkodna Munkácson, akkor az egyházmegye összeom-
lana. Így viszont a papoknak van kihez fordulniuk, s ők is és a hívek is
megnyugodva konstatálják, hogy a szertartások a megszokott és változat-
lan módon kerülnek elvégzésre, az intézkedések és a szentszéki ítéletek
pedig a megfelelő formában kerülnek meghozatalra. Minden gond tehát
rászakad, de ő továbbra is kitart, és erősen bízik abban, hogy az unió
terjesztésében is további sikereket fog elérni. A helynök sorait olvasó
bíboros figyelmét nyilván nem kerülte el a szolgálat elől megfutamodó
érsek és a veszélyek között is kitartó helynök közötti éles különbség.

4. Összegzés

Kulczicky helynök levelei egyértelműen elsősorban azzal a cél-
lal íródtak, hogy a görög katolikusok ügyeiben intézkedő Kollonich
Lipót bíborosnál elérje Rafael érsek elmozdítását és saját teljesítményét
részletesen taglalva önmagára irányítsa a figyelmet. Törekvései csak

részben jártak sikerrel. 1688. november 10-én a Benkovich püspöknek írt levelében már arról számol be, hogy Rafael érseket visszarendelték Bécsbe („propter certas magnas rationes”), ahonnan már nem térhetett vissza az egyházmegyébe. A bíboros nyilván más forrásokból is értesült az érsek viselt dolgairól, de Kulczicky beszámolóí is nagyban megalapozhatták a visszahívást. A bíboros kedvét azonban nem szegte az, hogy alig egy évtizeden belül már a második görög származású munkácsi püspök vallott kudarcot. Az önjelölt Kulczickyt továbbra is mellőzve a következő évben – immáron szerencsés választással – De Camelist nevezeti ki az egyházmegye élére, így biztosítva a lengyelországi görög katolikus felsőklérus befolyásának visszaszorítását.

A munkácsi kolostorban székelő Methodius püspököt Kulczicky igazából nem tartja riválisának. Tudja, hogy katolicitását Kollonich is megkérdőjelezi. A bíboros 1688 nyarán el is rendelte, hogy Methodius hagyja el a kolostort és vonuljon vissza. A döntést Kulczicky közölte vele, s valószínűleg ez váltotta ki haragját és ezért támadt a nagybeteg helynökre. Ezzel egyidejűleg Kollonich-nál is próbálja bizonygatni katolicitását és megbízhatóságát.²¹

Kulczickynek abban kétségkívül igaza van, hogy a riválisainál tanultabb, az egyházi ügyekben járatosabb, s a rábízott feladatot nagy felelősségtudattal végzi. Emberi gyarlóságoktól azonban ő sem volt mentes. Elég, ha De Camelis utalásaira gondolunk.

A helynök levelei a tudatos karrierépítés dokumentumai. Ezt az elemzés során mindenképpen figyelembe kell venni. Szerzőjük elfogultsága ellenére mégis értékes információkkal szolgálnak, melyek elősegítik az események rekonstruálását és a munkácsi egyházmegye történetének alaposabb megismerését.

²¹ 1688. július 28-án kelt levele: PL Arch. Eccl. Vet. Classis X 56. 51. cs. fol. 141-143.

PL Arch. Eccl. Vet. Classis X 56., 51. cs. fol. 184-187.

Szatmár, 1688. június 29.

fol. 184.

Eminentissime Princeps Domine Domine clementissime

Non tantum aeviterna mei obligatio, quam ore, stylo, calamo, exaratam, ac publicatam, humilissima veneratione anhele, sed etiam negotii amplitudo sistit me produmbentem plantis Eminentissimi Domini mei, quatenus supplicii poplite demississimo audeam, statum nostrum modernum intimare alloquio. Nusquam recorder me in maiori barathro desperationis, et consternationis constitutum fuisse, quam in praesenti tempestate, dum ex una parte impia et fraudulenta illius pseudoepiscopi Methodii, premor machinatione, ex alio vero latere insperata illius archiepiscopi graeci una mecum submissi, incomparabili opprimor barbarie. Adeo ut positus in hoc medio, quo me vertam nescio. Post discessum nostrum Munkaczyno, ille pseudoepiscopus, immediate se convertit ad illas arces, quatenus in certis comitatibus magna disturbia contra nos excitaret, retrahendo et populum et clerum a nostra subiectione, idque practicavit subordinatis literis, ubi non potuit actu personali exequi, alios corrumpendo, alios vero in maximas spes erigendo, fecitque nobis notabile damnum. Cum magna pars cleri pro praefixo termino minime comparuerit, exceptis circiter triginta sacerdotibus, cum quibus spirituale nostrum confecimus colloquium. Ut igitur seriem calamitatum mearum ordinatim exponam, ordior ab ipso capite scissionis, quod Christi tunicam inconsutilem dilacerare, toto virium annisu, hucusque non cessat. Impius ille Methodius // (fol. 185.) quem nos ex charitate nostra, et consilio singulari Illustrissimi Varadiensis in monasterio Munkacziensi collocavimus, eo intuitu quatenus pacifice expectaret ab Eminentissimo Domino ulteriorem suae personae dispositionem. Intentendo, et ipsum pertrahere ad sacrum unionis nexum, quem ad externam apparentiam videbatur acceptare, corde vero, ut pote natus et hereditarius schismaticus, procul erat ab eo, eventus docuit, nam mox ut nos ex loco movimus, statim se totum, huic operi impendit, ut iurisdictionem nostram confunderet, populum excitaret, clerum retraheret, sacram unionem omnibus exosam faceret. Totamque dioecaesim denique misceret, effecissetque aliquid, nisi quorundam egregiorum catholicorum obstitisset illi magnitudo. Nihilominus in certis partibus fecit clerum ambiguum, utrique parti applaudentem, et quasi futurum eventum prospicientem. Cum ergo stante publica nostra installatione, talia audet facere: quid non molietur clandestinis artibus in perniciem salutis nostrae et nobis adhaerentium. Satis apparet ex istis actibus illius pessima conscientia, dum non ita pridem promittebat ARD Demetrio Monastelli, archidiacono Sakmariensi,

pertrahendo eundem ad suas partes. Scilicet omnium proventuum suorum medietatem sacerdotes vero bigamos, et trigamos tolerare, dominos terrestres pro eliberandis illis minime molestare, in populo paria vitiorum monstra // (fol. 186.) non reprehendere, de unione vero nec mentionem facere. Sed repulsus ab eodem RD Demetrio, tamquam simoniacus, schismaticus et lupus rapax, qui ovinclaus Christi non tantum tondere, sed etiam deglubere voluit. Hinc Eminentissimus perpensis tantis periculis, pro suo sublissimo iudicio, dignetur ponere obicem, impiosque conatus partis adversae, prorsus annihilare, antequam suo robore invalescant. Ad haec facunda mala accepit et illud summe considerabile, et mihi plane intolerabile ille Archiepiscopus graecus, huc mecum ordinatus, talia virtutum suarum praebuit lineamenta, nimirum quod sit homo, plenus livore, odio, suspitione, ambitione, proprio innixus consilio, excludens civilem societatem, et mutuam mecum charitatem, quae tanquam basis et fundamentum unionis vel maxime debuit observari. Illud enim specimen sui zeli Sakmarini posuit, quod etiam violenter voluit extorquere ab RD Demetrio Monastelli duos equos vel centum imperiales cum comminationibus gravissimis et promissionibus utilissimis modo eos sibi punctualiter praestraret. Sed ego minus sanae et rectae ipsius intentioni semper restiti et nunquam permisi, quatenus fortiretur effectum, quamvis per duos integros dies continuo dominum Archidiaconum molestaverit. Hinc contra me implacabile suscepit odium, eo quod res ista ex voto eius minime cesserit et exinde coquebat iram brevi contra me evomendam. Dum ergo versabamur in actu deliberationis et consilii, ratione cleri et propagandae, sanctae // (fol. 187.) unionis, ita contra me exarsit, praesente RD Demetrio, ut me tantis contumeliis et opprobriis afficeret, quibus nec hostis meus capitalis auderet me opprimere cum scandalo maximo plurimorum, cuius publicae meae confusionis iste secutus effectus, quod ego in crastinum pro congregatione sacerdotum nec celebrare potui, nec concionem perficere, nec spiritum dissipatum recolligere, exceptis doctrinis certis catechisticis quas scriptotenus proprio labore porrexi cum informatione rudissimi cleri. Actionum istarum erat oculatus testis RD Monastelli, qui ad requisitionem Eminentissimi Domini omnia per conscientiam enarrabit. Ego vero multa alia conticesco quoad usque Eminentissimus Dominus meus plenarie de omnibus non informabitur. Interim non obstante eiusmodi inter nos discrepantia, ubicumque vertitur negotium salutare sanctae unionis vel boni ordinis, sive causarum emergentium, vel defensio cleri, vel formandorum iudiciorum, nunquam intermitto applicationem et omnem possibilem industriam meam in bonum commune redundantem, ea diligentia et activitate sicuti et ante, quia cum omnia negotia et processus per meas manus dirigantur cum nullus hic ex ritui nostro in istis habent praxim, non possum per conscientiam munus meum intermittere, quia cum ille minus ista intelligat, ob diversam in oriente praxim oportet per me omnia suppleantur. Dum ergo in statione mea incommotibilis persisto persistamque semper. Simul per omnia sacra Eminentissimo Domino meo supplico, quatenus pro sua admiranda et

incomparabili dispositione disponere dignetur istam afflictam dioecesim ut
sublata omni intrinseca et extrinseca perturbatione in sanctitate et iustitia
tranquillitate eadem refluere possit. Ego interim osculando sacros pedes
Eminentissimi Domini mei Patronis clementissimi maneo aeternaliter
humilissimus et obligatissimus servus et indignus exorator
Porphyrius Kulczycki
officialis et vicarius generalis Munkacz. Ordinis Sancti Basilii Magni

Sakmarini, 29 Junii 1688

PL Arch. Eccl. Vet. Classis X 56., 51. cs. 188-189.

Szatmár, 1688. július 6.

fol. 188.

Eminentissime Princeps Domine Domine clementissime

Ipse ardor perpetuus, labor immensus, industria singularis nullis
limitibus circumscripta in provehendis missionibus apostolicis Eminentissimi
Domini mei bonas in pectore meo excitat flammam, quatenus demum
venerabundus cum supplici libello accedam deploratasque actiones illius graeci
archiepiscopi compendioso calamo describam. Iliadem conficerem, si caetera
particularia prosequerer. Sed sufficit illi in hoc actu malitia sua, dum extra ultimum
erroris periculum, et ignorantiae patrocinium me praesente constitutus esset.
Tamen clandestine et sine ulla forma iudiciali privato tantum praemisso examine
fecit divortium scripto proprio confirmatum talibus personis. Nimirum erat unus
valachus cuius uxor depravata reliquerat ipsum et secuta erat certum Amasium,
cum quo cohabitavit circiter per duos annos, elapsos vero hoc tempore invenit
illum seductorem ille primus maritus et propriam uxorem recepit ab illo
iudiciose quae iterum post illam pacificationem profugit ad suum Amasium cum
quo et unam prolem habuit. Tandem ille primus vir suus taedio ductus ob
inconstantiam uxoris suae, ex stulta illius Amasii persuasione, vendidit uxorem
eidem deceptorum pro quadraginta florenis hungaricalibus, ut perpetuo cohabitaret
cum illa, sed postquam iudicium iterum tam enormem ac infamem ipsorum
compactationem resciderit atque dirimerit, venerunt // (fol. 189.) clam ad
Archiepiscopum et proposita causa talem acceperunt declarationem, scilicet ut
ille primus maritus libere ducat sibi uxorem, priore repudiata ob adulterium
commissum, ille vero Amasius remaneat cum uxore eius libere et perpetuo sine
ulla excitatione litis. O bella Theologia, plane Archiepiscopo digna. Hoc totum
fecit me inscio, insuper et adiuravit complices ne mihi dicerent, a quibus accepit
pro praemio florenos quadraginta. Notitiam istius rei perfectiorem accipiet

Eminentissimus Dominus ab Illustrissimo Domino Carolo Lislau²², cuius sunt isti subditi, ita indicati, et qui novit optime statum rei, sed tantum dissimulat. Idem requisitus respondebit adaequate Eminentissimo Domino meo. Si ergo iste homo audet talia facere, modo, quid non audebit post et aperiet portam sceleratis hominibus, ita ut nunquam postea coerceri, vel difficulter poterint, qui et modo simile divortium vult perficere et benedicere, rerum docebit eventus. Ego interim Eminentissimo Domino humillime supplico, ut pro sua incomparabili prudentia hanc miseram dioecesim tot erroribus scatentem, tandem ad lumen fidei orthodoxae et morum christianorum perfectionem deducere dignetur, idque efficere per zelosos et non interessatos operarios, quae omnia dum per conscientiam. Ex munere meo Eminentissimo Domino meo humillime defero. Simul provolutus sacris pedibus, maneo aeternaliter

humillimus et obligatissimus servus et indignus exorator
Porphyrius Kulczycki
officialis et vicarius generalis Munkacz. Ordinis Sancti Basilii Magni

Sakmarini, 6 Julii 1688

PL Arch. Eccl. Vet. Classis X 56., 51. cs. fol. 180-183.

Szatmárnémeti, 1688. július 16.

fol. 180.

Eminentissime Princeps Domine Domine clementissime

Inter multiplices curas, quae animum meum assidue pulsant, illa in primis cordi est, ut purgatis pravaram opinionum erroribus misera dioecesis Munkaczynensis eiurato pristinae schismate tuto militare possit quae in hac ampla messe operariis vacua requirit athletas fortissimos, qui rebus religionis inclinatis atlanticos humeros supponere possint, praecipue in his partibus, ubi perpetuum religionis graeco catholicae, ac pristinae pietatis fuit exilium. Sed cum hucusque ille graecus episcopus, simul mecum transmissus, impetu levis exitu vanus apparet, qui tantum inane virtutis simulacrum ostentat, et incorrigibilis contumaciae spiritum gerit, pro domo sua, non pro salute aliorum negotiando, non unionem, sed perpetuum litigii aperiet theatrum. Scripseram in praeteritis literis admirabiles ipsius phantasticas, turbulenta inquietas, actiones, quas in partibus barbarorum, ita hausit, ut ei coidenticatae naturaliter videantur. Quid ergo cum tali phantasta destructore commercii humani mutuae charitatis et civitatis explosore, consiliorum secretorum proditore, iurato

²² Károlyi László, gróf Károlyi Sándor apja.

personae meae ex nullo merito persecutore, vanissimo et suspiciosissimo omnium mutuum etiam piarum intentionum livido, scrutatore acturus sum prorsus ignoro. Notabilem partem Europae peragravi et nusquam in tanta diversitate gentium regnorum et provinciarum in simile subiectum impegi sicuti in hunc hominem. Iam omnes dispositiones Eminentissimi Domini fastidit, iam absolutum dominium // (fol. 181.) independenter usurpavit, iam vicariatium generalem tollere satagit, iam libros latinos casisticos et canonisticos supra omne pretium mihi aestimabiles, quos ego tanquam thesaurum mecum circumfero, a se excludit et ne ad iudicium adhibeantur, totaliter rejicit, dicendo se nolle modo ad normam latinam, sed tantum ad graecam iudicia et causas exercere. Ego vero per experientiam scio, quod apud graecos nulli modo dantur libri in sublimitate casistica, iuridica, canonistica caeterisque theologicis quaestionibus et summis tractatibus, sicuti in Sacra Ecclesia Romana, quae in hoc passu oceanus inexhaustus, scientiarum merito dici possit. Ecclesia autem graeca remansit tanquam arida ramus, absolute his omnibus destituta et tamen unus idiota audet talia effutire. Vivit Deus et anima mea, in cuius conspectu sto, quod secluso omni respectu, ista Eminentissimo Domino humillime defero, alias essem iniurius, animae meae et peccassem in observantiam characteris eius, si proximum meum a me eminenter amandum et honorandum, aliqua nota falsitatis increparem. Sed respiciendo commune bonum et salutem tantarum animarum, non possum tacere quin impendenti periculo subsidia et praesidia ab Eminentissimo Domino implorem, qui solus censoria virga sua promptum autoritatis remedium subministrare poterit, plurimos enim illius levitatis ut inconstantiae habeo testes et ipsum ARD Demetrium Monastelli Archidiaconum Sakmariensem, qui non potest satis mirari ea quae de ipso vidit et // (fol. 182.) audivit. Unde sic stantibus rebus, nihil efficiam pro incremento sanctae unionis, cum tam vertiginoso capite penetraverat enim et ipse Eminentissimus Dominus pro sua sublimitate illius viri laesum cerebrum, et ego abunde usque ad nauseam expertus sum, qui etiam Romae existens in strictissimo fuit arresto, et ut alii dicunt in catenis, et nisi resipuisset, procul dubio oberrasset maria in triremibus hinc colligere licebit, cum quali operario in vinea Domini mihi laborandum esset, quae omnia hic existens rescivi. Supplico itaque Eminentissimo Domino meo per zelum illum quem habet erga sacram unionem et ecclesiam universam quatenus pro hac dioecesi Munkaczynensi provideat victimam et eiusmodi ordinare subiectum, quod sit naturaliter catholicum doctum, bene moratum, in spiritu Societatis Jesu educatum, in lingua slavonica, illirica et serbica apprime versatum formaliter unitum in Ordine Sancti Basili Magni Unitorum Institutum. Tunc cum tali zelatore possemus convertere corda patrum in filios schismaticam impietatem funditus abolere, jungendo felices ubique gentium dexteras. Illum vero notissimum archiepiscopum graecum pro sua summa et elevata prudentia ita disponere, quatenus possit gloriosum nomen Eminentissimi Domini mei cum dulci recordatione portare et praedicare, sive Romam ad quam aspirat, sive in

Valachia ad quam anhelat, sive quocunque sidere mundi habitaturus recognoscat patrocinantem et beneficam manum // (fol. 183.) Eminentissimi Domini mei. Negotiorum nostrorum Sakmarini peractum talem facio humillimem relationem, nimirum processionem in octavo Sanctissimi Corporis Christi solemniter in sacro apparatu more graeco perfecimus cum frequenti populo eiusdem ritus. Varia iudicia in causis sacerdotalibus tractavimus, inquisitionem solemnem in ratione obiectorum innocenter criminum contra ARD Monastelli Archidiaconum Sakmariensem elucidavimus, qua feliciter absoluta, decretum pro parte eiusdem ex deductis probationibus conscripsi, quod ad sublimem censuram Eminentissimi Domini mei transmitto. De eodem reverendo Patre Demetrio Monastelli, hoc per conscientiam testari possum, quod ultra meam spem et opinionem plurima in rem sanctae unionis perfecit et sacerdotes dissolutos refrenaverit, de quibus omnibus speciatim postea Eminentissimo Domino meo exprimam. Gratiam singularem et favorem, tam Excellentissimi Commendantis Sakmariensis, quam etiam Illustrissimi Caroli Ladislai expertus sum. Idque ob respectum Eminentissimi Domini cui dum humillime haec omnia defero, simul demissime supplico quatenus provideantur ultiores sumptus, tum provisiones, tum etiam pro aliis necessitatibus, sine quibus impossibile est substinere. De illo nefario pseudoepiscopo Methodio, parum modo attingo, qui hucusque non cessat pervertere vias Domini, et quamdiu sic ille manebit nusquam pacificabitur Dioecesis.

Interim sacros pedes Eminentissimi Domini osculando maneo aeternaliter

humilissimus et obligatissimus servus et indignus exorator

Porphyrius Kulczycki

officialis et vicarius generalis Munkacz. Ordinis Sancti Basilii Magni

Sakmari Nemet, 16 Julii 1688

PL Arch. Eccl. Vet. Classis X 56., 51. cs. fol. 176-179.

Munkács, 1688. szeptember 6.

fol. 176.

Eminentissime Princeps Domine Domine clementissime

In hac patiendi nobili palaestra, dum hucusque superabundo in tribulationibus meis, sine ullo respiro, liceat mihi Eminentissimi Domini eam implorare dexteram, quae tanquam infractus clypeus in omnibus emergentis, praesentissimum semper adferre possit mihi remedium. Postquam redierim Sakmarino, seu tuguriis monasterii Munkaczynensis, partim terrorem incutiendo

schismaticis, partim intrepide divina operando, quae iuxta regularem modum Ordinis Sancti Basilii Magni cum pusillo grege non desisto perficere non tamen sine evidenti vitae meae discrimine, ubi et aperte, et clandestine inhiant saluti meae, sed quis me separabit a charitate Sanctae Ecclesiae Romanae et unione formali cum eadem, confido in Deo salutari meo, quod nec praesens, nec superventura calamitas et potestas. Interim ut firmis praesidiis Ecclesia Dei muniatur caeterisque ornamentis afficiatur, necesse est ut Eminentissimus Dominus illa tollat obstacula, quae perpetuum causant dissidium, et sacram unionem iurata conspiratione delere ac eradicare tot virium annis nituntur, de quibus paulo inferius agam, nunc ad calamitosum statum meum converto calamum. Ab ipso mihi fatali mense Augusto usque ad praesens tempus. Tam terribili morbo continuatae malignae attritus sum, ut totum robur meum, naturalem vigorem firmitatem complexionis constitutionem optimam fundamentaliter deperdidit, et amiserim. // (fol. 177.) Ita ut sola macies et ossa arida in me remanserint. Iam quinques in terram repositus fueram, ut propinquior matri meae essem, de qua exivi, ubi iam ultimum aeternitatis praestolabar momentum. Sed semper mihi mirabiliter affulsit patrocinium Beatissimae Virginis, quam continuo invocabam, dum per totum Augustum, ubicunque inciderat aliqua solemnitas semper mihi suppetebant vires, ut ipse potuerim et celebrare et omnia munia ecclesiastica subire, quibus exactis statim in lectum debui cadere. Idque ideo fueram sollicitus, quia nullum hucusque potui habere unitum formalem sacerdotem, ne igitur profanaretur ara sacra toties per mea sacrificia consecrata. Sic per vices quasi suscitabar ne et populus sua devotione frustraretur et ego pariter meo voto, ubi etiam ferventissima suspiria pro Eminentissimo Domino meo fundebam, quatenus ut communis christianitatis protector et promotor in beato et imperturbabili ac incolumi statui conservaretur, pro quo tamdiu orare non desistam, quamdiu hoc vita mortalis ultima non claudetur periodo. Nunc revoco calamum, ad ea quae in hac circumstantia perpeccatus fueram. Ille nefarius pseudoeppiscopus Methodius, stante infirmitate mea, invaserat monasterium, eiusmodi forma politicismi. Venerat cum quinque circiter equitibus armatis et uno apostata terribili monacho, qui sine lege, sine Deo ab annis quindecim in variis vagabatur partibus. Tandem ego putabam illum impostorem // (fol. 178.) Mephtodium ex charitate venisse, quatenus et me infirmum visitaret et aliquam conferentiam haberet. Ille vero nullo officio exhibito eundem monachum apostatum bene potatum subordinavit quatenus mirabiles contra me calumnias evomeret, cum maximis minis, terroribus violentiis eiectionibus denique quidquid potuit, et malitia et praeparatio illa suppeditare hoc totum cum incomparabili mei iniuria in caput meum congestum est. Dumque ille maledictus monachus in illo furibundo impetu perseveraret et iam sanctam dispositionem Eminentissimi Domini carperet, iam amplius non poteram pati. Sed invocata in praesidium Beatissimae statim surrexi et famulos meos disposui et excitavi assistendo illis etiam forti manu si opus fuerit. In illo puncto, immisit Deus terrorem inter illos et statim

illum blasphematorem caepi, qui tremens ad me adductus et post magnas exprobrationes ad praesidium arcis deductus est. Ubi per duas circiter septimanas mansit. Ille vero pseudoepiscopus videndo se esse confusum, quod illum non poterat eripere de manibus meis forte et sibi timuit mox discessit ex monasterio, qualem autem habuit intentionem si non obstitissem Deus ipse novit. Tunc ille apostata videndo se ita circumdatum fecit supplicationes et instantias per varios promittendo se in posterum sancte et constanter gesturum et ex dioecesis Munkaczynensi sine ulla perturbatione abiturum nec illam partem mihi contrariam sectaturum quod et scripto satis sibi oneroso // (fol. 179.) praesente Domino Commendante, suam illam intentionem confirmavit. Sic ergo ductus compassione emisi ex arresto, qui posposito iuramento et tanta abligatione, statim se adiunxit illi pseudoepiscopo et iterum novas turbas cum eodem mihi excitabit, de quo scripsi Sakmarinum, quia illuc iturus erat, ut statim ibi arestetur ad dispositionem ulteriorem Eminentissimi, cuius vitam quando transmisero, mirabitur Eminentissimus Dominus, quod tanta malitia in monacho sit reperibilis. Modo humillime supplico Eminentissimo Domino quatenus iam informatus, dignetur nosse partem illam nefariam, quae poterit contra me aliquid attentare, ne credatur illis, quia illi suum interesse, non gloria Dei curant. Reverendissimus Archiepiscopus Galatensis ille semper mansit Sakmarini, quia Munkaczyni timuit latrones. Ego vero ut tenerem sacram unionem etiam debui me periculo exponere, quia se non mansissem in loco, esset in confuso tota dioecesis. Nunc vero et sacerdotes ad me concurrunt et populi et reliqui cicurantur videndo, suas cerimonias et ritum immutabilem et iudicia in debita forma. Unde spero magnum fructum futurum et conversionem stabiliendam. Cum ergo omnia onera monasterii tam ecclesiae, quam etiam familiaria solus sustineo et omnia sunt penitus desolata et ruinata, nullus sumptus pro servis loci, quos si non habuero procul dubio non potero, nec ego nec locus, nec ipsi substinere. Dignetur ergo Eminentissimus Dominus meus pro sua apostolica charitate ad Dominum Klobusyczki ordinare ut et pecunia parata et frumento sufficienter providere possit.

Reliqua sequenti posta intimabo, quia modo infirmitas non permittit. Quod dum facio, simul maneo aeternaliter Eminentissimi Domini mei Patroni Clementissimi

humillimus et obligatissimus

servus et indignus exorator

Porphyrius Kulczycki

officialis et vicarius generalis Munkacz. Ordinis Sancti Basilii Magni

In Cathedra Munkaczynensi , 6 septembris 1688